

ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ ТА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Інтерес до проявів, сутнісних витоків і визначальних детермінант політичної свідомості обумовлений як розвитком соціально-психологічного знання, так і сучасною соціально-політичною та культурною ситуацією. Особливу увагу привертає дослідження політичної свідомості молоді, соціалізація якої протікає в умовах економічної нестабільності й проявів соціальних конфліктів. Серед молоді триває переоцінка суспільних, культурних, аксіологічних цінностей попередніх поколінь [2, с. 96].

Проблемою формування політичної свідомості, а також розвитку політичної культури українських громадян займаються такі вчені як В.Бебик, М.Головатий, Є.Головаха, В.Лісовий, Н.Паніна, Ю.Пахомов, В.Ребало та ін. [1;4]. Варто зазначити, що психологічні чинники становлення політичної свідомості молоді розкривались у працях таких науковців як Д.Гордев, М.Сапожніков, О.Ульдов [4, с. 88].

Метою статті є визначення політичної свідомості та політичної культури серед української молоді.

Для того, щоб краще розуміти специфіку нинішньої бурхливої та неоднозначної політичної ситуації в Україні варто проаналізувати особливості політичної культури сучасного українського суспільства та останні тенденції її трансформації.

Домінуюча і визначальна риса нашої політичної культури – недовіра до влади та державних інституцій. Це проявилось з перших років незалежності української держави і було при всіх президентах та урядах. На превеликий жаль це також стосується і ставлення до Закону. Значний правовий нігілізм притаманний і нашим політикам і пересічним громадянам. Звідки ця недовіра?

Причина перша – українська нація формувалася за відсутності власної держави, у складі інших держав. І це заклало у підвалини нашої масової політичної свідомості ставлення до держави та її інституцій як до чужої та ворожої сили.

Причина друга – під час формування власної держави не відбулося її «привласнення» громадянами, суспільством. Нову державу, її власність і ресурси привласнили найбільш активні верстви політико-адміністративної та економічної верхівки суспільства. Саме тому відновлена українська держава так і не стала повною мірою своєю для переважної більшості пересічних українських громадян.

Але критичне ставлення до зовнішніх владних інституцій сформувало і таку рису політичної культури як відторгнення авторитарних форм влади, що є притаманним для більшості наших співгромадян. І це нас принципово відрізняє від росіян, схильних до «самодержавної» форми правління, навіть якщо в ролі «царя» виступає президент, якого обирають на прямих виборах. За даними дослідження Центру Разумкова у вересні 2017 р. 56,3% українців вважають демократію найбільш бажаним типом устрою для своєї країни. Негативне ставлення більшості громадян України до авторитаризму підтверджується і політичною практикою, зокрема двома революціями (у 2004 р. та 2013-2014 рр.).

Політична свідомість містить у собі все відбите соціальне буття, оскільки об'єктом політичної діяльності є всі сфери суспільного життя. За своїм змістом політична свідомість охоплює всі уявлення людей, що опосередковують їхні об'єктивні зв'язки як з інститутами влади, так і між собою, з приводу участі в управлінні справами держави і суспільства. Визначення політичної свідомості як віддзеркалення політичної дійсності зовсім не означає, що воно є пасивним елементом політичного процесу. Навпаки, політична свідомість виступає як активний початок в політиці і навіть може випереджати суспільну практику і прогнозувати розвиток подій і завдяки цьому стимулювати політичну діяльність.

Політична свідомість – це сприйняття суб'єктом тієї частини реальності, що пов'язана з політикою, це суб'єктивний образ політичної системи. Знання та уявлення про політику не є продуктом індивідуальної свідомості. Особистість набуває їх в процесі політичної соціалізації із навколишнього середовища. Політична свідомість вбирає в себе як ідеологічні компоненти (політичні знання, цінності, переконання), так і психологічні (політичні почуття, емоції, переживання, орієнтації та настрої).

Формування політичної свідомості залежить не тільки від тієї об'єктивної ситуації, у якій розвивається цей процес. Велике значення мають і фактори суб'єктивного характеру, зокрема:

1) зовнішні, до яких належать інститути політичної системи, національні та соціальні групи, різні неформальні об'єднання, під впливом яких відбувається соціалізація особистості;

2) внутрішні, що характеризують механізми світосприймання, аналізу та прийняття рішень тощо. Останні охоплюють потреби, інтереси, духовні цінності, індивідуальні психологічні якості людини.

Формування політичної свідомості відбувається в процесі політичного життя, є історично і соціально зумовленим продуктом політичної життєдіяльності людей, їх політичної творчості, який відбиває процес опанування суспільством, націями, класами, іншими соціальними спільнотами та індивідами політичних відносин, а також розвиток їх власної сутності і значною мірою залежить від характеру, темпу, змісту процесу політичної соціалізації молоді особи.

Ще одним важливим фактором формування політичної свідомості є необхідність врахування бажання самої людини відповідати запитам політичної системи. У даному випадку йдеться насамперед про вирішення проблеми мотивації, заохочення людини, зокрема, молоді до участі у політичному житті, тобто про запровадження системи ціннісних, а не примусових мотивів політичної соціалізації. Вони передбачають бажання молоді людини відповідати вимогам політичної системи згідно із внутрішніми переконаннями, по совісті, через почуття обов'язку по відношенню до держави і суспільства взагалі.

Політична свідомість громадян в умовах сьогодення виступає чи не найважливішим фактором формування політичної культури – однієї із категорій сучасної політичної психології, яка входить в систему її понятійних координат.

Політична культура являє собою сукупність індивідуальних позицій і орієнтацій учасників політичного процесу і є суб'єктивною сферою, що складає підґрунтя політичних дій і надає їм значення.

Поняття «політична культура», характеризує не лише політичну свідомість, але й політичну поведінку. Свідомість настільки вкочається в політичну культуру, наскільки вона обумовлює поведінку громадян. Політична культура являє собою систему історично сформованих і відносно тривких настанов, переконань, уявлень, ціннісних орієнтацій, моделей поведінки в діяльності суб'єктів політичного процесу. Вона містить у собі культуру політичної свідомості, культуру політичної поведінки і культуру функціонування політичних інститутів [4].

На сьогоднішній день українське суспільство перебуває у стані кардинальних політичних змін, що в свою чергу призводить до трансформації політичної культури на демократичних засадах в українському суспільстві. Відбувається переоцінка суспільних та культурних цінностей громадянами. Як наслідок, змінюється і вектор спрямованості їх політичної свідомості. На першому плані, як і раніше, найбільшими цінностями виступають демократія та суверенітет.

Проте, низка чинників сформували негативне ставлення до державно-владних структур та громадсько-політичних організацій. Серед них: невдоволеність громадян України умовами свого життя, майнове розшарування суспільства, нестабільна економіко-політична ситуація в державі, низький рівень політичної культури молоді тощо.

На неоднорідність політичної культури молоді та народу впливає й регіональний менталітет, зумовлений міжконфесійними відмінностями, особливостями віровчень та культової практики православ'я й уніатства. Так, греко-

католики, що переважно сконцентровані на Заході України, за своєю догматикою тяжіють до західноєвропейського християнства, пов'язаного з римським правом і поняттям приватної власності, до влаштування вільного особистого життя. Для православного населення Сходу України характерні колективістське ставлення до життєвих проблем, прагнення над особистісною метою, милосердя, співчуття до нужденних, поблажливості до людських вад тощо.

Православний більше підпорядковується дисципліні під впливом зовнішніх обставин, а греко-католик – внутрішніх. Можна говорити про більшу готовність греко-католицького Заходу держави, на відміну від православного Сходу, до лібералізації суспільства, приватизації економіки, ринкової конкуренції. Усі ці обставини зрештою, на думку В. Сичової, впливають на еволюцію політичної культури в Україні [5, С. 73 -74], зокрема і молоді.

Отже, політична культура молоді є динамічним феноменом, який формується під впливом економічних, суспільно-владних, духовних процесів у тій чи іншій державі. У свою чергу, від рівня політичної культури молоді залежить вплив на різні сфери розвитку суспільства.

Література

1. Бебик В.М., Головатий М.Ф., Рехало В.А. Політична культура сучасної молоді. К.: А.Л.Д., 1996. – С. 112
2. Білик М. Особливості формування політичної культури сучасної молоді //Соціальна психологія, № 4 (6), 2004. – С.96-105.
3. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
4. Дембрицька Н. Когнітивні аспекти політичної свідомості нового покоління // Соціальна психологія, № 1, 2003. – С. 87-99.
5. Ольшанский Д. Политическая психология. – СПб.: Питер, 2002. – С. 576